

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

2015–2017 роки стали роками випробовування на стійкість для банківської системи, що за цей час пройшла шлях очищення і докапіталізації. Тепер на порядку денному постають нові виклики – імплементація європейського законодавства відповідно до зобов'язань, узятих Україною перед міжнародними партнерами, та наближення законодавства до найкращої світової практики.

З метою наближення законодавства України до міжнародних стандартів та кращої наглядової практики центральних банків країн Європейського Союзу (далі – ЄС) Національний банк України (далі – Національний банк) здійснив оцінку відповідності банківського законодавства України Основним принципам ефективного банківського нагляду, у тому числі з питань корпоративного управління, та Настанов щодо принципів корпоративного управління для банків Базельського комітету з питань банківського нагляду. За результатами проведеної оцінки були вироблені підходи щодо вдосконалення банківського законодавства, зокрема стосовно необхідності зміцнення корпоративного управління в банках, приведення структури капіталу банків та вимог до капіталу у відповідність до положень законодавства ЄС.

Крім того, необхідність законодавчого усунення правових прогалин для забезпечення ефективного управління ризиками в банках, впровадження буферів капіталу, нової структури капіталу банків, а також удосконалення корпоративного управління в банках, передбачена Угодою про асоціацію з ЄС та новим Меморандумом про економічну та фінансову політику від 02 червня 2020 року, укладеного з Міжнародним валютним фондом за кредитною програмою “стенд-бай”, а також попереднім Меморандумом про економічну та фінансову політику від 5 грудня 2018 року.

Під час розроблення законопроекту також ураховувалися положення Директиви 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних організацій та пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній (CRD IV) та Регламенту (ЄС) 575/2013 Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про пруденційні вимоги до кредитних організацій та інвестиційних компаній (CRR).

2. Цілі та завдання прийняття законопроекту

Метою законопроекту є вдосконалення регулювання діяльності банків та банківських груп, зміцнення банківської системи України, усунення накопичених проблемних питань, виявлених під час наглядової та регуляторної діяльності Національним банком, а також приведення законодавства України до стандартів ЄС стосовно організації корпоративного управління та системи ризик-менеджменту в банках.

Запропоновані законопроектом механізми та заходи, передбачені в рамках реформи корпоративного управління в банках, матимуть позитивний вплив на якість прийняття банком управлінських рішень та забезпечення системи внутрішнього контролю, що, у свою чергу, сприятиме ефективності нагляду з боку Національного банку, а також прозорості та стабільності як окремих банків, так і банківської системи в цілому.

Міжнародний досвід та напрацьована Національним банком правозастосовна практика свідчать про необхідність упорядкувати та оптимізувати норми щодо набуття істотної участі в банках, а також наділити Національний банк необхідними інструментами впливу в цій сфері (право вимагати відчуження корпоративних прав у певних випадках, удосконалення механізму тимчасового позбавлення права голосу). Це підвищить спроможність регулятора своєчасно та адекватно вживати заходи у випадках порушення законодавства в процесі набуття або збільшення істотної участі в банку та забезпечить недопущення до управління банками недобросовісних або фінансово неспроможних осіб.

Змінами до Закону України “Про банки і банківську діяльність” передбачається також посилити вимоги до корпоративного управління в банках, адже ефективне корпоративне управління сприяє надійності та стійкості банків. Таким банкам населення більше довіряє свої кошти, отже банки матимуть більший потенціал у стимулюванні економічного зростання.

Надійне корпоративне управління забезпечить належний рівень розподілу повноважень, відповідальності, підзвітності, системи стримувань та противаг у кожному банку, включно з радою, правлінням та підрозділами управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та внутрішнього аудиту. Зокрема, законопроектом пропонується встановити додаткові вимоги до членів ради та правління банку, посилити відповідальність ради банку, удосконалити систему управління ризиками, а також надати право Національному банку вимагати зміни персонального складу ради та/або правління банку, якщо поточний склад цих органів не здатний забезпечувати ефективне управління та контроль за діяльністю банку в межах їх повноважень.

Також законопроектом удосконалюються положення Закону України “Про

банки і банківську діяльність” щодо пов’язаних з банком осіб – зміни спрямовані на зменшення можливостей для маніпуляцій з боку банків та збільшення контролю з боку Національного банку з метою забезпечення повноти розкриття банками інформації щодо пов’язаних з ним осіб. Необхідність цих змін обумовлена значним обсягом операцій банків з пов’язаними особами, виявленими за результатами перевірок протягом 2015–2017 років, та матимуть як наслідок зменшення обсягу таких операцій з метою недопущення в подальшій діяльності банків порушень нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов’язаними з банками особами (Н9).

Разом з тим, законопроект також пропонує внести низку змін до Закону України “Про Національний банк України”, що направлені на створення правових умов для виконання Національним банком своїх конституційних завдань як центральним банком держави, що має суттєвий вплив на фінансову стабільність у державі, а також з метою приведення окремих положень Закону України “Про Національний банк України” у відповідність із європейською практикою та взятими зобов’язаннями перед Міжнародним валютним фондом.

Вказані положення законопроекту спрямовані на створення правових засад для посилення інституційної, економічної, функціональної та фінансової незалежності Національного банку одночасно з посиленням ефективності діяльності його керівних органів.

3. Основні положення законопроекту

Законопроектом передбачається внесення змін, зокрема до Закону України “Про банки і банківську діяльність” у частині вдосконалення:

1) термінології – запроваджено нові поняття “комбінований буфер капіталу”, “коефіцієнт левериджу”, “достатність внутрішнього капіталу”, “достатність внутрішньої ліквідності”, “профіль ризику банку”, а також уточнені деякі чинні терміни;

2) повноважень Національного банку у сфері банківського нагляду на консолідованій основі:

- деталізовано повноваження в частині ідентифікації банківської групи, яка не була ідентифікована контролером, або яка була ідентифікована контролером не в повному складі;

- закріплено функцію з визначення порядку розрахунку регулятивного капіталу банківської групи, підгруп банківської групи, вимог щодо формування буферів капіталу та їх значення, вимог щодо оцінки внутрішнього капіталу та ліквідності;

- надано право встановлювати для банківської групи та/або підгруп банківських груп вимоги щодо:

- достатності капіталу:

мінімальних вимог щодо достатності основного капіталу 1 рівня, капіталу 1 рівня, регулятивного капіталу;

рівня достатності внутрішнього капіталу;

підвищених вимог щодо достатності основного капіталу 1 рівня, капіталу 1 рівня, регулятивного капіталу, встановлених за результатами оцінки банківської групи, проведеної під час нагляду на консолідованій основі;

- достатності ліквідності:

мінімальних значень нормативів ліквідності;

рівня достатності внутрішньої ліквідності;

підвищених значень нормативів ліквідності, встановлених за результатами оцінки банківської групи, проведеної під час нагляду на консолідованій основі;

- підвищених значень економічних нормативів за результатами оцінки банківської групи, проведеної під час нагляду на консолідованій основі;

- надано право Національному банку запроваджувати для банківської групи та/або підгруп банківської групи підгрупи коефіцієнт левериджу та визначати його значення та порядок розрахунку;

- надано право Національному банку визначати умови, за яких на учасника банківської групи, підгрупи не поширюються вимоги, установлені Національним банком відповідно до Закону;

- надано право Національному банку встановлювати кількісні обмеження операцій, що генерують кредитний ризик між учасниками банківської групи та їх пов'язаними особами у своїх нормативно-правових актах;

- встановлені повноваження вимагати від відповідальної особи банківської групи розширення предмета аудиторської перевірки;

3) процедур створення та ліцензування банків:

- запроваджено вимогу про необхідність підтвердження належного фінансового/майнового стану не тільки засновників банку, але й опосередкованих власників істотної участі в банку;

- встановлено принцип, згідно з яким засновники банку та власники істотної участі в ньому повинні довести Національному банку відповідність свого фінансового/майнового стану та ділової репутації встановленим законодавством вимогам – так, на зазначених осіб покладається обов'язок

надавати Національному банку всі наявні документи, що підтверджують відповідність ділової репутації та фінансового/майнового стану законодавчим вимогам, з метою забезпечення прийняття Національним банком виваженого рішення без необхідності запитування додаткової інформації в особи в подальшому;

- уточнено перелік відомостей, які мають містити документи, що подаються для отримання банківської ліцензії або акредитації філії іноземного банку;

- Національному банку надано право вимагати додаткові відомості, документи та пояснення для уточнення та/або перевірки поданих для погодження статуту/отримання банківської ліцензії документів;

- уточнено перелік підстав для відмови Національного банку у видачі банківської ліцензії та в акредитації філії іноземного банку;

4) умов придбання банком власних акцій:

- визначено випадки, що ґрунтуються на положеннях законодавства ЄС, за яких банк не має права придбавати власні акції, зокрема, якщо це призведе до порушення будь-якого з нормативів достатності капіталу, недотримання комбінованого буферу капіталу;

5) набуття істотної участі в банках та вимог до структури власності банків:

- уточнено поняття “ключовий учасник юридичної особи”;

- деталізовано порядок погодження набуття/збільшення істотної участі в банку та погодження набутої/збільшеної істотної участі;

- запроваджено право Національного банку вимагати припинення участі в банку, накладати заборону на збільшення участі в банку та на відчуження акцій, удосконалено механізм тимчасового позбавлення власника істотної участі в банку права голосу;

- посилено відповідальність за порушення процедури погодження набуття істотної участі, зокрема встановлено наслідки у вигляді нікчемності правочину про набуття такої участі без погодження Національного банку або за наявності заборони на таке набуття;

- встановлено обов’язок для власників істотної участі в банку та ключових учасників у його структурі власності надавати банку інформацію та документи про всі зміни структури власності банку з огляду на законодавчо встановлений обов’язок кожного банку оприлюднювати інформацію про його структуру власності;

6) питань корпоративного управління в банках:

- розширено перелік питань, що належать до виключної компетенції ради банку в частині організації корпоративного управління, зокрема щодо проведення оцінки своєї діяльності/діяльності комітетів ради банку та діяльності правління; визначення політики винагороди в банку; затвердження та контроль дотримання кодексу поведінки (етики), політики виявлення, запобігання та управління конфліктами інтересів у банку; запровадження та контроль функціонування механізму конфіденційного повідомлення про неприйнятну поведінку в банку та реагування на такі повідомлення тощо;

- створено передумови для підвищення ефективності та якості роботи ради банку шляхом встановлення обов'язку утворення комітетів для системно важливих банків;

- посилено роль підрозділів, що виконують у банку функції внутрішнього контролю (управління ризиками та контроль за дотриманням норм (комплаєнс), а також вимоги до головного ризик-менеджера та головного комплаєнс-менеджера;

7) системи внутрішнього контролю та управління ризиками в банках:

- встановлено вимоги щодо створення в банку трирівневої системи внутрішнього контролю та його цілі;

- запроваджено обов'язковість створення підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс), який разом із підрозділом з управління ризиками належатиме до другого рівня системи внутрішнього контролю;

- встановлено право Національного банку вимагати заміни головного ризик-менеджера та головного комплаєнс-менеджера, керівника підрозділу внутрішнього аудиту, якщо їх професійна придатність та/або ділова репутація не відповідають встановленим Національним банком вимогам;

- запроваджено вимогу для банків впровадити адекватні та ефективні процеси для оцінки та підтримання на постійній основі достатності внутрішнього капіталу та достатності внутрішньої ліквідності;

8) організації банківського нагляду в частині встановлення/розширення повноважень Національного банку щодо:

- оцінки наявності у ради та правління банку належного рівня кваліфікації та здатності забезпечувати ефективне управління та контроль за діяльністю банку, а також права вимагати зміни персонального складу ради та/або правління банку, якщо поточний склад цих органів не здатний забезпечувати ефективне управління та контроль за діяльністю банку в межах їх повноважень;

- додаткових вимог для банків, його керівників, власників істотної

участі щодо поліпшення фінансового стану банку, якості корпоративного управління, підтримки капіталу та ліквідності на достатньому рівні;

- проведення безвиїзного банківського нагляду, у тому числі запровадження права уповноважити службовця регулятора на здійснення нагляду за діяльністю банку з метою забезпечення ефективного моніторингу показників діяльності банку, що сприятиме вчасному реагуванню на негативні тенденції в його діяльності, у тому числі запобігатиме погіршенню якості управління банком;

9) вимог до капіталу та ліквідності банку (для приведення їх у відповідність до норм законодавства ЄС CRD IV/CRR):

- визначено нову структуру капіталу банку. Національний банк визначає складові, вирахування та порядок розрахунку кожного рівня капіталу;

- встановлено вимоги про дотримання комбінованого буферу капіталу, що включає буфер консервації, контрциклічний буфер, буфер системної важливості, буфер системного ризику, а також право Національного банку визначати вимоги щодо значень та порядку розрахунку буферів капіталу;

- встановлено вимоги до достатності капіталу – банки зобов'язані на постійній основі підтримувати капітал на рівні, достатньому для одночасного дотримання:

- мінімальних значень нормативів достатності капіталу (основного капіталу 1 рівня, капіталу 1 рівня, регулятивного капіталу), встановлених Національним банком;

- підвищених значень нормативів достатності капіталу, встановлених за результатами оцінки банку, проведеної ним під час банківського нагляду;

- комбінованого буферу капіталу;

- рівня достатності внутрішнього капіталу, встановленого згідно з вимогами Національного банку;

- запроваджено право Національному банку встановлювати новий показник достатності капіталу – коефіцієнт левериджу – співвідношення капіталу 1 рівня до сукупних активів та позабалансових зобов'язань; визначати його значення та порядок розрахунку;

- уточнено умову заборони банку виплачувати дивіденди чи розподіляти прибуток у будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведуть до недотримання рівня капіталу, необхідного для забезпечення вимог цього Закону;

- встановлено вимоги до достатності ліквідності – банки зобов'язані на

постійній основі підтримувати рівень ліквідності, необхідний для забезпечення своєчасного та повного виконання своїх зобов'язань під час настання строку їх погашення й одночасного дотримання:

- мінімальних значень нормативів ліквідності, встановлених Національним банком;
- підвищених значень нормативів ліквідності, встановлених за результатами оцінки банку, проведеної ним під час банківського нагляду;
- рівня достатності внутрішньої ліквідності, встановленого згідно з вимогами Національного банку.

Крім того, законопроектом пропонується:

- з метою захисту прав осіб з інвалідністю встановити обов'язок для юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність, забезпечити особам з інвалідністю та маломобільним групам населення доступність банківських та інших фінансових послуг;
- впровадити заборону накладення арешту на кошти, що знаходяться на кореспондентських рахунках банку, що призводить до фактичної зупинки роботи банківської установи, втрати можливості проводити в повному обсязі готівкові та безготівкові операції, що в результаті може призвести до ризику неплатоспороможності банку, спричинить негативний вплив на банківську систему, а також на фінансовий стан клієнтів таких банків;
- запровадити для банків обов'язок безоплатно надавати уповноваженим Національним банком особам доступ у режимі перегляду до інформаційних систем банку, необхідних для проведення перевірок (для якісного виконання функцій виїзного нагляду в частині оцінки систем управління);
- уточнити положення Закону України “Про банки і банківську діяльність” щодо банківської таємниці та порядку її розкриття, у тому числі Національним банком;
- узгодити положення Закону України “Про банки і банківську діяльність” щодо подання банками фінансової звітності з нормами Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”;
- унести кореспондуючі зміни до низки законодавчих актів України, що пов'язані з пропонованими ним змінами до Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Інший блок законодавчих змін, що передбачають унесення змін до Закону України “Про Національний банк України”, підготовлено на виконання рекомендацій МВФ, викладених у Звіті про оцінку захисних механізмів від

22 травня 2019 року, та направлено на посилення інституційної незалежності Національного банку та унормування питань його внутрішньої діяльності.

Зазначеними змінами пропонується:

уточнити норми щодо несумісності діяльності члена Ради Національного банку України, що дозволять нівелювати ризики виникнення конфлікту інтересів;

зменшити кількість засідань членів Ради Національного банку України та Аудиторського комітету Ради з десяти разів на чотири рази на рік, що відповідатиме кращим зразкам світової практики та узгоджуватиметься з необхідністю засідань для виконання встановлених Законом повноважень;

уточнити норму про заборону Раді Національного банку України втручатись в “оперативну” діяльність Правління з метою чіткого розмежування “зон” відповідальності цих двох керівних органів Національного банку;

унормування питання відкриття Національним банком рахунків умовного зберігання (ескроу), а саме закріплення на законодавчому рівні права центрального банку відкривати банкам рахунки ескроу;

виключити норму щодо права Національного банку видавати гарантії та поруки, як такої, що не відповідає кращим зразкам міжнародної практики та не узгоджується з основною функцією центрального банку;

виключити норми щодо права керівників центральних органів влади та членів Кабінету Міністрів України брати участь відповідно в засіданнях Ради та Правління Національного банку України.

4. Місце законопроекту в системі законодавства

У цій сфері правового регулювання суспільних відносин діють Цивільний та Господарський кодекси України, закони України “Про банки і банківську діяльність”, “Про Національний банк України”, “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”, “Про акціонерні товариства”, нормативно-правові акти Національного банку.

Законопроектом, крім внесення змін до Закону України “Про банки і банківську діяльність”, також пропонується внести зміни до Законів України “Про Національний банк України”, “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”, “Про виконавче провадження”, “Про Антимонопольний комітет України”, “Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів”, “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”, “Про Національне антикорупційне бюро України” та деяких інших

законів.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту не потребує додаткових фінансових витрат з Державного бюджету України.

6. Обґрунтування очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків застосування закону після його прийняття

Прийняття законопроекту підвищить якість виконання Національним банком своїх функцій у сфері банківського регулювання, сприятиме підвищенню рівня нагляду за банками та банківською системою в цілому, гармонізує положення українського законодавства із законодавством ЄС у банківській сфері, а також надасть можливість підвищити:

прозорість банківської системи;

ефективність здійснення нагляду за банками та банківськими групами;

рівень корпоративного управління в банках;

стабільність банківської системи, що сприятиме захисту прав вкладників та інших кредиторів банку.

Підвищення рівня корпоративного управління в банках, перегляд підходів до його регулювання та надання Національному банку права оцінювати наявність у ради та правління банку належного рівня кваліфікації та їх здатності забезпечувати ефективне управління та контроль за діяльністю банку дозволить Національному банку більш ефективно та адекватно виявляти та усувати проблеми в управлінні банками, а також більш комплексно та зважено підходити до оцінки керівництва банку.

Таким чином, прийняття законопроекту дозволить наблизити законодавство України до законодавства ЄС та запровадити в Україні найкращі світові практики регулювання та функціонування банківських систем, сприятиме забезпеченню умов для належного виконання Національним банком законодавчо визначених повноважень, а його успішна реалізація сприятиме відновленню довіри громадян до банківської системи України, оскільки діяльність банків стане більш прозорою, зрозумілою та відкритою для вкладників та інших зацікавлених осіб.

Народний депутат України

Д.О. Гетманцев

та інші народні депутати України

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: ГЕТМАНЦЕВ ДАНИЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA1040000006743D0087F6A301
Дійсний до: 17.07.2021 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 20д9/1-2020/208904 від 12.11.2020

260434

10